

Trätoffeln – Solberga

Stockholms kommun

Fågelinventering – 2024

Adoxa Naturvård

Tel: 0708–804582

E-post: janne.elmhag@adoxanatur.se

Postadress: Villa Skogshall, 641 99 Sköldinge

Hemsida: www.adoxanatur.se

Författare: Janne Elmhag

Foto: Raimo Laurila, Janne Elmhag

2024-06-20

Reviderad 2024-07-05

Så här anspråkslöst kan ett hålträd med häckande blåmes se ut. Bohålet är placerat endast en dryg decimeter över marken i dubbelaspen centralt i bilden.

Försättsbladets foto: Inventeringsområdet flygfotograferat och tre av de arter som bedöms häcka i området – talgoxe, bofink och koltrast.

Sammanfattning

En häckfågelinventering som genomfördes i ett bergigt skogsområde i kvarteret Trätöffeln under försommaren 2024 resulterade i att 15 fågelarter noterades. Av dessa bedöms 10 arter häcka i området. Antalet revir/ troliga häckningar i inventeringsområdet bedöms till 15.

Vid ett eventuellt genomförande av detaljplanen bedöms förutsättningarna för några av de 10 häckande arterna att leva vidare i inventeringsområdet som ganska goda. Men samtliga har goda chanser till födosök och häckning i närområdet och därmed bedöms deras bevarandestatus på lokal nivå bibehållas trots exploateringen. Inventeringsområdet är därmed inte avgörande för de iakttagna arternas bevarandestatus och att förbud enligt artskyddsförordningen inte bör bli aktuellt.

Det är dock viktigt att genomföra all störande verksamhet under perioden augusti – april så att inte häckningar äventyras, att bon inte förstörs och att fågelungar inte dör. Skydds- och kompensationsåtgärder föreslås. En fladdermusinventering rekommenderas.

Inledning/bakgrund

I inventeringsområdet pågår sedan en tid planer på att bygga ett antal bostäder. En naturvärdesinventering har genomförts tidigare men det finns även behov av en fördjupad kunskap kring fågellivet i området. I synnerhet är det viktigt att veta vilka arter som häckar i området. Även fladdermusfaunans status är intressant och Storstaden Bostad AB gav Adoxa Naturvård – Janne Elmhag i uppdrag att genomföra en häckfågelinventering och en bedömning av om fladdermöss bör inventeras.

Metod

Häckfågelinventering: Vi kombinerar linjetaxeringsmetodik och metodiken från så kallade atlasinventeringar. Vid atlasinventeringar inventeras ett visst geografiskt område och samtliga arter som hörs och ses noteras och tilldelas en poäng beroende på aktivitet eller häckningskriterium – se tabell 1 nedan.

Möjlig häckning

1. Obs under häckningstid
2. Obs underhäckningstid och i lämplig biotop
3. Sjungande hane eller andra häckläten
4. Par i lämplig biotop

Trolig häckning

5. Permanent revir (>2 dagar)
6. Spel, lekar, parning
7. Besök på sannolik boplats
8. Adult uppförd, varnad på grund av ägg, 9. eller ungar i närheten
9. Adult med ruvfläckar
10. Bobygge, uthackande av bohål

Säker häckning

11. Avledningsbeteende, adult spelar skadad
12. Använt bo påträffat
13. Nyligen flygga ungar eller dunungar (borymmare)
14. Adult in/ut från bo på sätt som visar att boet är bebott
15. Adult med exkrementssäcker
16. Adult med föda till ungar
17. Äggskal påträffade
18. Bo där adult setts ruvande
19. Bo där ungar hörts
20. Bo där ägg eller ungar setts

Tabell 1. Här framgår vilka häckningskriterier som används i häckfågelinventeringen. Ju högre poäng desto mer sannolik bedöms artens häckning i området vara.

Vid linjetaxering går inventeraren systematiskt en likartad slinga vid upprepade tillfällen tidigt på morgonen fem olika dagar under häckningstid. Ju fler noteringar som görs av arten på ungefär samma plats desto större bedöms sannolikheten för häckning vara. Kombinationen av inventeringsmetoder innebär att även observationer med låga häckningspoäng kan bedömas som sannolik häckning om dessa observationer görs vid upprepade tillfällen enligt följande:

1 notering – osannolik häckning, 2 Noteringar – möjlig häckning, 3 noteringar – trolig häckning, 4 noteringar – säker häckning.

Inventeringen resulterar i en artlista med bedömning av sannolik häckning samt en karta med sannolika häckningar markerade.

Eftersom man vill få med alla arter som regelbundet vistas i området är det viktigt att sprida ut besöken under perioden 20 mars till 10 juni. Exakt när besöken genomförs beror på många faktorer – till exempel temperatur, nederbörd och vindförhållanden. Följande datum besöktes området: 21 mars, 9 april, 18 april, 2 maj och 1 juni.

Att inte fler fältbesök bedöms som nödvändigt beror på områdets ringa storlek som gör att risken att förbise någon art som hävdar revir i området är betydligt mindre än i ett naturområde med större areal. Inte heller uppgifter från Artportalen de tio senaste åren ger anledning till fler fältbesök än fem.

Beskrivning

Inventeringsområdet är beläget intill Solbergaskogen bara några hundra meter norr om Älvsjö station i Stockholms kommun. Det utgörs av ett, ca 1 ha stort, skogsområde med en bergsknalle beväxt med gles hållmarksskog omgiven av blandskog och brynmiljöer i sluttningarna ned mot Folkparksgatan i sydväst och Sandalmakarbacken i nordost.

Trädskiktet är åldrat och består främst av gamla tallar men här finns också senvuxen ek, vårtbjörk, sötkörbär, oxel och ung rönn i stort antal. Högst naturvärden är knutna till de gamla tallarna. För fågellivet är flera tallar lämpliga boträd. Men bärande träd och buskar gynnar också fågellivet.

Endast Folkparksvägen skiljer inventeringsområdet i nordväst från den betydligt större och mycket värdefulla Solbergaskogen.

Noterade fåglar

Här nedan följer en redovisning över anträffade arter som hävdar revir* och/eller häckar i inventeringsområdet.

Art	Uppskattat antal revir	Rödlistning 2020	Bevarandestatus nationellt	EU:s Fågeldirektiv bilaga 1
Björktrast	1	NT	Ej gynnsam	-----
Blåmes	2		Gynnsam	-----
Bofink	1		Gynnsam	-----
Gråsparv	1		Gynnsam	-----
Koltrast	3		Gynnsam	-----
Ringduva	1		Gynnsam	-----
Rödhake	1		Gynnsam	-----
Skata	1		Gynnsam	-----
Sädesärta	1		Gynnsam	-----
Talgoxe	3		Gynnsam	-----

Tabell 2.

*Att hävda revir innebär inte att det med 100 % säkerhet leder till häckning men upprepat revirhävdande på ungefär samma plats under inventeringsperioden innebär att häckning bedöms som allt säkrare för varje observation.

I tabell 3 nedan anges arter som noterats i området endast en gång eller som överflygande. Dessa betraktas inte som sannolika häckfåglar i inventeringsområdet 2024. Men häckning inom inventeringsområdet kan ändå inte uteslutas för stenkäck och ärtsångare.

Art	Troligen ej häckande men observerade 2024.	Rödlistning 2020	Bevarandestatus nationellt	EU:s Fågeldirektiv bilaga 1
Fiskmåsa	Takhäckare V om vägen	NT	Ej gynnsam	-----
Silltrut	Takhäckare V om vägen	Minskande (ej bedömd)	Ej gynnsam	-----
Stenkäck	Ett tillfälle	---	Gynnsam	-----
Tornseglare	Överflygande	EN	Ej gynnsam	-----
Ärtsångare	Ett tillfälle	NT	Ej gynnsam	-----

Tabell 3.

Artportalen

I SLUS:s system för inrapportering och sökning av artobservationer i Sverige, Artportalen, har följande arter rapporterats från området de senaste 10 åren (2015 – 2024)

Ringduva	Björktrast (NT)
Fiskmåås (NT)	Rödhake
Större hackspett	Stenknäck
Skata	Grönfink (VU)
Blåmes	Steglits
Talgoxe	Grönsiska
Koltrast	

Av dessa arter noterades inte Grönfink (VU), steglits och grönsiska under inventeringen 2024.

Faktaruta I

Rödlistans kategorier:

LC = Livskraftig

NT = Missgynnad

VU = Sårbar

EN = Starkt hotad

CR = Akut hotad

RE = Utdöd (Nationellt)

Sannolika häckfåglar 2024

Björktrast NT (kriterium 2)

Björktrast hördes och sågs nära byggnaderna i öster. Häckningsmöjligheter finns och den gynnas av ett varierat och örtrikt fåltskikt och de klippta gräsytor som erbjuds kring byggnaderna utanför inventeringsområdet i nordost .

Blåmes (kriterium 19)

En välkänd och vanlig mes i lövskog och blandskog. Gynnas av holkar och träd som har håligheter. En fågel med larv i näbben observerad invid boträd i den södra delen.

Bofink (3)

Tillsammans med lövsångaren är bofinken vår vanligaste art. Den är högljudd vilket gör reviren lite lättare att räkna men endast ett noterades i inventeringsområdet 2024.

Gråsparv (kriterium 4)

En av människans närmaste följeslagare som sällan uppträder långt från mänsklig bebyggelse. Ett par fåglar noterades nära Folkparksvägen. Häckar sannolikt i områdets täta buskar.

Koltrast (kriterium 4)

Koltrasten är en art som blir allt vanligare och som bland annat gynnas av mildare vintrar. Den är Sveriges nationalfågel och har sedan länge accepterat staden som livsmiljö. Den hördes sjunga ljudligt och ofta i området. Ett koltrastpar noterades också. Koltrasten bedöms ha tre revir i området.

Ringduva (kriterium 4)

Miljön är lämplig för den här arten som har ganska låga anspråk på häckningsplats och den häckar med stor sannolikhet. Den har på senare år blivit en stadsfågel och bygger gärna sitt bo i granar och inte sällan i träd på tomtmark.

Rödhake (kriterium 3)

En av våra absolut vanligaste fåglar i såväl barr- som blandskog men den förekommer även i trädgårdar och parker. Ett revir noterades.

Skata – (kriterium 4)

Skatan rör sig över hela inventeringsområdet och är en art som kan stanna kvar i området efter bebyggelsen om några träd och grönytor sparas. En häckning verkar trolig 2024.

Sädesärta (kriterium 2)

En så kallad datumflyttare som årligen dyker upp i början av april i den här delen av landet. Sädesärta visade sig trippande på hållarna i områdets centrala del vid ett par tillfällen.

Talgoxe (kriterium 3)

lakttagen på flera platser i området under inventeringen. Minst 3 revir hävdas. Gynnas av holkar och träd som har håligheter.

Artskyddsförordningen

Den svenska lagstiftningen för skydd av fågelfaunan bygger på EU:s fågeldirektiv (2009/147/EG). Direktivet är införlivat i den svenska lagstiftningen, bland annat genom artskyddsförordningen (2007:845). Enligt 4 § artskyddsförordningen är alla vilda fåglar fridlysta.

Enligt de förändringar som genomförts i artskyddsförordningen görs från och med 1 oktober 2022 vissa undantag för fåglar. Fåglarnas fridlysning regleras även fortsättningsvis i 4 § där undantagen formuleras. Fridlysning av övrigt vilt, till exempel fladdermöss, regleras i 4a § med oförändrad text.

Ny paragraf 4 artskyddsförordningen – Fridlysning av fåglar

Enligt 4 § är det förbjudet att

1. avsiktligt fånga eller döda vilda fåglar,
2. avsiktligt förstöra eller skada vilda fåglars bon eller ägg eller bortföra sådana fåglars bon,
3. samla in vilda fåglars ägg, även om de är tomma, och
4. avsiktligt störa vilda fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfödningstid, om inte störningen saknar betydelse för att

- a) bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredsställande nivå, särskilt utifrån ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, eller
- b) återupprätta populationen till den nivån. Förbudet gäller inte jakt efter fåglar. I fråga om sådan jakt finns bestämmelser med motsvarande innebörd i jaktlagen (1987:259) och jaktförordningen (1987:905)

De förändringar som genomförts i artskyddsförordningens innebär att 4 § inte ska tolkas som ett individskydd vid exploaterande verksamheter som exempelvis skogsbruk, som har ett annat syfte än att avsiktligt fånga eller döda fåglar, eller förstöra eller skada deras bon.

Mot bakgrund av detta är det viktigt att vid bedömning av verksamhetens påverkan fokusera på att en störning, särskilt under häcknings- och uppfödningstid, inte påverkar populationen negativt, samt att undvika påverkan på särskilt hotade arter med en negativ populationsutveckling. Det vill säga i huvudsak rödlistade arter vars population och bevarandestatus riskerar att påverkas negativt av en exploaterande verksamhet.

Diskussion

Under inventeringen observerades 15 fågelarter. Av dessa bedöms 10 häcka i inventeringsområdet. Fem arter noterades som överflygande eller revirhävdande vid endast ett tillfälle och bedöms därför inte som sannolika häckare.

Antalet revir/troliga häckningar i inventeringsområdet bedöms till 15 och varierar från 1 – 3 för de 10 häckande arterna. Flest revir noterades för koltrast och talgoxe med 3 vardera.

Inventeringsområdet är endast ca 1 ha stort vilket begränsar områdets betydelse för det lokala fågellivet. Men hela området är bevuxet med olikåldrig, luckig skog med stort inslag av gamla träd, död ved och bärande buskar som på olika sätt gynnar fågellivet. Det går därför inte att bortse från områdets tänkbara roll som ett "stödhabitat" där fåglar från den intilliggande Solbergaskogen tillfälligt kan utnyttja inventeringsområdet för häckning och födosök.

Den rödlistade arten mindre hackspett (NT) som noterats flera gånger de senaste åren i den närbelägna Solbergaskogen har inte noterats i inventeringsområdet under inventeringen 2024. Inte heller i Artportalen finns det några noteringar av arten från inventeringsområdet. Att mindre hackspett emellanåt utnyttjar inventeringsområdet för födosök kan inte uteslutas men för häckning krävs döda lövträd vilket inte erbjuds i inventeringsområdet.

De flesta av de noterade häckfåglarna i inventeringsområdet är sådana som har lärt sig vistas i miljöer i närheten av människor och kanske till och med har dragit fördel av det – gråsparv, koltrast, skata, björktrast till exempel.

Konsekvensanalys

Några av de 10 noterade fågelarterna som bedöms häcka inom inventeringsområdet kommer att kunna häcka vidare i området efter genomförd exploatering. Det kan vara orädda arter som gärna vistas i människonära miljöer som gråsparv, skata, koltrast, björktrast och kanske ytterligare ett par arter.

Samtliga arter som noterats i inventeringen förekommer även frekvent i närområdet och därmed bedöms deras bevarandestatus på lokal nivå bibehållas även efter att den planerade bebyggelsen genomförts. Bedömningen är därmed att inventeringsområdet inte är avgörande för de 10 arternas bevarandestatus. Förbud enligt artskyddsförordningen bedöms inte bli aktuellt.

För arten björktrast (NT) som enligt Naturvårdsverkets anvisningar ska prioriteras bland de arter som skyddas i 4 § artskyddsförordningen, eftersom den är rödlistad, bedöms situationen vara den samma. Björktrast kan även fortsättningsvis häcka i närområdet och artskyddsförordningens förbud bedöms därför inte aktualiseras.

Förslag på skyddsåtgärder

Det är ur fågelsynpunkt positivt att träd och buskar av olika åldrar får finnas kvar i bebyggelsemiljön. I synnerhet de äldre träden, hålträden och täta buskar har kvaliteter som uppskattas av många fågelarter. Bärande träd- och buskar som sötkörsbär och nypon har också stor betydelse för fågellivet.

Förslag på kompensationsåtgärder

Ett småvatten, en anlagd damm, kan gynna insekter och därmed en lång rad småfåglar, groddjur, fladdermöss och andra artgrupper.

Död ved, i den mån sådan skapas under exploateringsprocessen, kan med fördel lämnas på flera platser för att gynna biologisk mångfald i stort och därmed även fågellivet. Tillgång till vattensamlingar och fågelholkar är positivt för många arter. Själva husen kan också utformas så att fågellivet gynnas. Grusade tak med stenrösen kan gynna vissa arter, till exempel den rödlistade fiskmåsen som häckar i närområdet och noterades överflygande. Helt gröna tak tilltalar andra arter. Häckningsboxar i plåt och i trä som placeras på lämpliga tak kan fungera bra för att kanalisera måsfåglarnas ibland oönskade häckning. Den fågelintresserade arkitekten har många möjligheter att skapa attraktiva fågelmiljöer i moderna bostadsområden.

En mycket viktig åtgärd ur fågelskyddssynpunkt är att avverkningar och annan störande verksamhet i fåglarnas livsmiljö genomförs under perioden augusti - april så att inte häckningar äventyras, att bon inte förstörs och att fågelungar inte dör.

Fladdermöss

Inventeringsområdet är ganska litet - ungefär 1 ha och nästan helt omgärdat av vägar, bebyggelse och även av järnväg. Det saknas tillgång till vattensamlingar och våtmarker. Inslaget av död ved är begränsat. Sådana faktorer gör området mindre attraktivt för fladdermöss. Men närheten till den betydligt större Solbergaskogen och inventeringsområdets varierade vegetation med luckor, buskage och förekomst av hålträd talar i motsatt riktning. Fyra arter fladdermöss har noterats i närområdet under 2023 enligt Artportalen. Inventeringsområdet Trätöffeln är ingen utpräglad fladdermuslokal men fladdermöss kan använda området för födosök i bryn och luckor samt eventuellt för dagvila i något av områdets hålträd. En fladdermusinventering rekommenderas.

Inventeringsområdets centrala del med hållmarker, gläntor och buskar.

Referenser:

Fåglar i Storstretaskogen, Uppsala kommun, Artinventering 2018, Adoxa Naturvård.

Finlandsparken med omgivningar, Stockholm stad, Fågelinventering, Adoxa Naturvård, 2023.

Den nya nordiska floran, Mossberg, Stenberg, Wahlström & Widstrand, 2003

Signalarter – indikatorer på skyddsvärd skog, Nitare m fl, Skogsstyrelsens förlag, 2000.

Skyddsvärd skog – Naturvårdsarter och andra kriterier för naturvärdesbedömning, Nitare J, Skogsstyrelsen 2019.

Fågelinventering vid Rönninge, Täby 2022, Calluna AB, 2022.

Rödlistade arter i Sverige, Gärdenfors, U. ed. ArtDatabanken, SLU, Uppsala 2020.

ArtDatabanken (2019a). Utdrag ur analysportalen: 2022-06-06.

Biologiska inventeringsnormer, 1978, Naturvårdsverket

Bedömning av naturvärden som underlag för detaljplanering. 2018-12-11. Gärdenfors U.

Fågelguiden, Svensson, med flera, Bonnier Fakta 2009.

Atlas of European Breeding Birds: their distribution and Abundance. Hagemeijer and Blair, T. & A.D. Poyser, London 1997.

Handbok för artskyddsförordningen. Del 1 – fridlysning och dispenser. Handbok 2009:2. Utgåva 1. Naturvårdsverket april 2009.

Svensk fågelatlas. Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. (1999). Vår Fågelvärld, supplement 31, Stockholm.

www.artportalen.se

<http://artfakta.artdatabanken.se>

<http://www.google.com/earth>

<https://kartor.skogsstyrelsen.se/kartor/>

<https://historiskakartor.lantmateriet.se>

Bilagor

1 Översiktskarta

2 Karta – sannolika häckningar

Bilaga 1
Översiktskarta

Inventeringsområdet markerat med röd ellips.

Bilaga 2

Karta – sannolika häckningar

De röda prickarna anger arternas ungefärliga häckningsplats eller plats där de hävdar revir.